

Asiantuntijoiden ja perheen välinen dialoginen vuorovaikutus

Elina Kontu

Psykologian (autismikirjo ja kehitysvammapsykologia) professori

Tampereen yliopisto

Seinäjoen yliopistokeskus

elina.kontu@tuni.fi

Mikä vuorovaikutus?

Sanat, puhetyyli, ilmeet, eleet,
kehon liikkeet, intensiteetti,
etäisyys (safety distance)

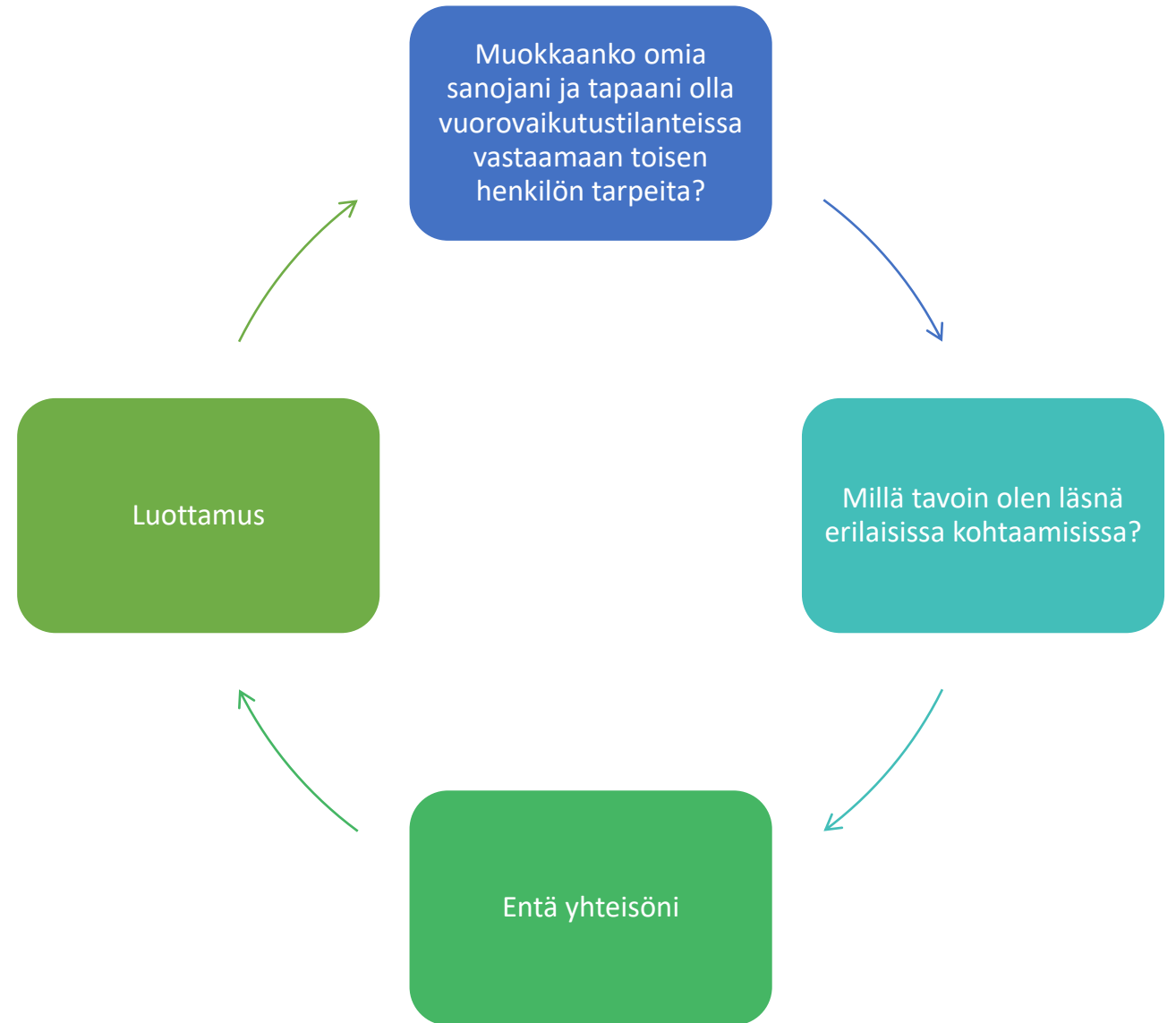
Tunteet, ilmapiiri, ympäristö

Kokemus, merkitys, kulttuuri

Läsnäolo mahdollistajana

Miten luottamus syntyy?

- Kunnioitus - avoimuus
- Ei-tietämisen tila – oman asiantuntijuuden ymmärtäminen
- Toisen toimijuuden esiin nostaminen
- Kiinnostus toisen voimavaroihin
- Epäröivä keskustelutyyli
  - ...arvelen, että...saattaisikohan olla mahdollista...mitä luulet, voisiko olla mahdollista...ehkäpä....mahdollisesti...en ole varma....olen kuullut....

Dialogisessa vuorovaikutuksessa

- Ei olla oikeassa eikä väärässä
- Ei ole voittajia eikä häviäjiä
- Toimintatapa on:
  - Kuunnella niin, että toisen tekee mieli puhua
  - Vastata niin, että toisen ymmärrys edistyy
  - Rakentaa tietoa yhdessä
  - Pohtia ja reflektoida, mitä toisen puhe herättää itsessä (epäröivä, omakohtainen puhe, oma kokemus kuulluksi tulemisesta)

Kohtaaminen on ensimmäinen tukitoimi

- Kuuleminen on kohtaamista
- Kohtaaminen on:
  - pysähtymistä, uteliaisuutta, toivon herättelyä, tavoitteiden yhdessä rakentamista, toiminnan suuntaamista muutokseen
- Miten kuunnella:
  - Kenellä aloite?
  - Rauhallisuus, omien tunteiden säätely, tarkentavat kysymykset, katse
  - ”Mitä muuta sinulle tulee tästä mieleen?”
  - Uudet näkökulmat
  - ”Kuulin, että kerroit...., mitä sinä tästä ajattelit?”

Dialogia tukevat kysymykset

- Miten, millainen, milloin, mistä..., ?
- Kysymykset, joihin ei voi vastata kyllä tai ei
- Nyt kun sä sanoit..., mulle tuli mieleen..., mitä tästä ajattelet?
- Mitä ajattelet tästä nyt, kun olet tämän kertonut?
- Mitä ajatuksia tämä sinussa herättää?
- Nyt kun puhut tästä, mitä sinulle nyt tulee mieleen?
- Miltä tuntui puhua tästä?

Asiantuntijan tulee

Herkästi arvioida perheen tilanne ja vaikuttamismahdollisuudet

Asettaa toiminnalle tavoitteet

Antaa vihjeitä siitä, miten edetään

”olen kuullut, että joku on saanut apua seuraavista toimintatavoista...”

Asiantuntijan on hyvä käyttää perheen omia sanoja ja ilmaisuja

Esittää hyviä kysymyksiä, joiden tarkoituksena on auttaa tarkastelemaan tilannetta toisesta näkökulmasta

Dialogisuudessa tavoitteena:

Kysymysten tavoitteena auttaa toista tarkastelemaan tilannettaan ja itseään reflektiivisesti, toisesta näkökulmasta

Dialoginen toimintatapa on tärkeämpää kuin yrittää muuttaa toista

Muutos voi tapahtua, kun toinen tulee kuulluksi ja rauhassa pääsee tutkimaan tilannetta monesta näkökulmasta

Muutokseen tarvitaan aikaa, tavoitteet ja ongelmanmäärittely muuttuu tilanteen edetessä

Asiantuntijalla tulisi olla:

YMMÄRRYSTÄ TUNTEISTA

Tunteet ovat hyvä esimerkki mielen, aivojen ja kehon yhteistyöstä

- Perusemootiot: onnellisuus, viha, pelko, suru, into ja yllättyneisyys koetaan, tunnistetaan ja ilmennetään melko samalla tavalla eri kulttuureissa
- Sosiaaliset emootiot: rakkaus, ylpeys, kateus, halveksunta liittyvät ihmissuhteisiin
- Emootiot: koetaan kehon eri osissa ja ilmaistaan kasvojen ilmeinä ja kehon asentoina

- KUVITTELUN TAITOA

- MIELENLUKEMISEN TAITOA

- NÄKÖKULMAN VAIHTAMISEN TAITOA

Mitä taitoja asiantuntija tarvitsee?

Ymmärrystä vuorovaikutustilanteiden
suhteista – KOMMUNIKAATIOSUHTEISTA

Ihmisen elämä on jatkuvassa liikkeessä,
minuus on ja määrittyy
kommunikaatiosuhteissa (dialoginen,
dynaaminen, instruktionaalinen,
kollektiivinen, interprepatiivinen)

Dynaamisuus kommunikaatiosuhteissa

- Sensitiivistä yhdessä säätelyä
- Johdonmukaista, tavoitteensuuntaista toimintaa
- Sensitiivisyyttä, jolloin suhteessa muovautuminen on yhteisöllistä, joustavaa, vuorovaikutuskumppaneista ja -kokemuksista riippuvaista

Instruktionaalinen, kollektiivinen ja interprepatiivinen kommunikaatiosuhde

Instruktionaalinen; oletuksena, että asiantuntijalla on tieto ja kokemus, jolloin toinen sopeuttaa oman toimintansa kommunikaatiosuhteeseen sopivaksi - ”auktoriteetin”, osaavamman, toimintaan sopeudutaan – epäsymmetrinen vuorovaikutus

Kollektiivinen; yhteisöllisyys, yhteinen vastuu, yhteiset tehtävät, yhteinen idea tms., jota työstedään, syntyy yhteinen tarina

Interprepatiivinen; viestinnän, käyttäytymisen ja tunteiden tulkki – tuen tarve

Vastavuoroisuudesta yhdessä säätelyyn

- Vuorovaikutus ja kommunikaatio sisältävät dynaamisia systeemirakenteita, joihin sisältyy aina toimintaa ja joista on seurauksena kehityksen muutoksia
- Ympäristön muotoutuminen tarkoituksenmukaisesti (kontekstuaalinen joustavuus)
- Kehittyminen – dialoginen vuorovaikutus ympäristön kanssa
- Kommunikaatio on yhdessä säädeltä – kommunikaatiosuhteet
- Taidot kehittyvät jatkuvana prosessina – kommunikaatiosuhteissa tekemiset sopeutuvat toisiinsa

Taustalla

- Mielen teoria (Premack & Woodruff 1978)
- Vuorovaikutuksen yhteissäätelyn teoria (Fogel 1993, 1998)
- Mentalisaatioteoria (Fonagy 2008)
- Kontu, E. Mielen ja musiikin ikkunat autismiin : Mielen teoria ja kommunikaatiosuhde – tapaustutkimuksia
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/19985>
- Rämä, Irene. Yhdessä luotua : Tutkimus autismin kirjon vuorovaikutuksesta peruskoulun kontekstissa
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/158076>
- Pesonen, Henri. Sense of belonging for students with intensive special education needs : An exploration of students' belonging and teachers' role in implementing support <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/159852>